HERZIENING VAN HET TYPE-BEDRIJF KOMGRONDEN

door

Ir. K.C. Kolhoop

Nota No. 122

Juni 1958

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT BIBLIOTHEEK

Afdeling Bedrijfseconomisch Onderzoek

INHOUDSOPGAVE

		Blz.
INLEIDING		3
HOOFDSTUK I	HET TYPE-BEDRIJF-1955 IN 1957	4
	§ 1. Het bedrijfsplan	4
	§ 2. Het begrote resultaat in 1955 en 1957	4
HOOFDSTUK II	DE ACTUELE TOESTAND OP HET TYPE-BEDRIJF	6
	§ 1. De wijzigingen in het bedrijfsplan	6
	§ 2. De rentabiliteit van het type-bedrijf-1957	8
HOOFDSTUK III	BEGROTING VAN KOSTEN EN OPBRENGSTEN BIJ INZAAIEN VAN HET RESTERENDE BOUWLAND	10
HOOFDSTUK IV	WAT GEBEURT ER BIJ AANSCHAFFING VAN EEN MELKMACHINE?	12
	§ 1. De kosten van een melkmachine	12
	§ 2. Wat staat tegenover de kosten van de melkmachine?	13
SLOTBESCHOUWING		15
Bijlage I		17
Bijlage II		19
Bijlage III		21

INLEIDING

In de zomer van 1955 is aan de deelnemers aan het L.E.I.-onderzoek op de nieuwe boerderijen in de ruilverkaveling Land en Maas en Waal-west gevraagd, hoe zij dachten hun bedrijf in de toekomst te zullen voeren. Deze gedachten werden neergelegd in een bedrijfsplan, waarvoor vervolgens een begroting werd opgesteld. In eerste instantie mondde dit begrotingswerk uit in een rapport [1], later werd dit rapport samengevat, doordat uit de deelnemende bedrijven een type-bedrijf werd gecreëerd[2]. Dit type-bedrijf nu is geen bestaand bedrijf, maar het typeert wel de groep; men zou zo'n bedrijf kunnen aantreffen.

Er zijn twee redenen waarom het gewenst is de toen opgestelde type-begroting te herzien. De eerste reden is, dat er enerzijds aan het kostenniveau nogal wat is veranderd (bv. de loonhoogte en de vergoeding voor de bedrijfsleiding), terwijl anderzijds ook het opbrengstniveau beduidend is gewijzigd (b.v. de melkprijs). De tweede reden is, dat het niet onmogelijk moest worden geacht, dat de deelnemers aan het onderzoek na enige jaren ervaring op de komklei van inzicht omtrent de meest wenselijke indeling van hun bedrijf zouden zijn veranderd.

Als nevenargument voor de herziening van het type-bedrijf moge dienen, dat ons nu, in tegenstelling tot 1955, opbrengstgegevens ter beschikking staan over twee boekjaren.

Bij de samenstelling van deze nota is als volgt te werk gegaan.

In eerste aanleg is een begroting opgesteld voor het in 1955 geformeerde type-bedrijf. Op deze wijze is met de wijzigingen in het loon- en prijspeil rekening gehouden (Hoofdstuk II). Vervolgens is het type-bedrijf opnieuw geformeerd en is ook dit bedrijf begroot op kosten en opbrengsten (Hoofdstuk III). Hierna is de vraag opgeworpen, wat er in het bedrijfsresultaat zal veranderen bij inzaai van het resterende bouwland (Hoofdstuk IV), terwijl in hoofdstuk V wordt nagegaan, wat de invloed van de melkmachine op dit bedrijf zou zijn.

1) Rapport van het L.E.I. No. 246: "De pachtwaarde van nieuwe komgrondbedrijven".
2) Interne nota No. 44 van het L.E.I.: "Type-bedrijf Komgronden".

HOOFDSTUK I
HET TYPE-BEDRIJF - 1955 IN 1957

§ 1. Het bedrijfsplan

Voor het in 1955, op basis van de plannen van 13 L.E.I.-deelnemers, geformeerde type-bedrijf geldt de onderstaande indeling van de cultuurgrond (in aren).

TYPE-BEDRIJF - 1955

Oppervlakte cultuurgrond	Haver	Gerst	Erwten	Aardappelen	Suikerbieten	Voederbieten	Blijvend grasland
1090	88	88	44	44	66	44	716

Verder werden in het bedrijfsplan opgenomen 8 melkkoeien, 4 pinken en 4 kalveren, terwijl ook 4 vaarzen gedurende enige maanden aanwezig zijn. Voorts werd gerekend met 4 fokzeugen en 4 per jaar afgeleverde mestvarkens. Tenslotte werd met 100 kippen gewerkt. Voor goed begrip diene verder, dat 1 paard is opgenomen en dat met de hand wordt gemolken. Het land is uitstekend verkaveld en ligt rondom de bedrijfsgebouwen.

§ 2. Het begrote resultaat in 1955 en 1957

In tabel 1 zijn de begrote opbrengsten en kosten weergegeven voor beide jaren. Wijzigingen zijn alleen waar nodig aangebracht in de prijzen en in de opbrengsten (zie voor uitvoerige toelichting bijlage I).

Tabel 1

OPBRENGSTEN EN KOSTEN TYPE-BEDRIJF - 1955
OP BASIS VAN PRIJSPEIL

	1955	1957	1957 meer dan 1955
1. Bruto-opbrengst marktbare gewassen	4.319	4.472	153
2. Bruto-opbrengst rundveesector	9.680	11.877	2.197
3. Bruto-opbrengst varkenshouderij	3.292	3.292	-
4. Bruto-opbrengst pluimveehouderij	2.788	2.788	-
5. Totale bruto-opbrengst	20.079	22.429	2.350
6. Arbeidskosten	6.536	7.752	1.216
7. Vergoeding voor bedrijfsleiding	964	1.156	192
8. Voederkosten	5.856	6.046	190
9. Kunstmestkosten	1.649	1.678	29
10. Kosten voor grond en gebouwen	2.583	2.583	-
11. Werktuigkosten en trekkrachtkosten	1.431	1.485	54

12. Overige kosten	2.345	2.421	76
13. Totale kosten	21.364	23.121	1.757
14. Netto-winst	-1.285	- 692	593
15. Netto-overschot (14 + 7)	- 321	464	785
16. Arbeidsinkomen	6.215	8.216	2.001
17. "Bruto-pachtwaarde voor grond en gebouwen 1) (10 + 14)	1.298	1.891	593
18. Idem per ha cultuurgrond	119	173	54

Uit tabel 1 blijkt, dat de rentabiliteit van het type-bedrijf-1955 in niet onaanzienlijke mate is gestegen. Dit verschijnsel blijkt vooral het gevolg te zijn van de stijging van de post "opbrengst rundveesector". Weliswaar staan hier aan de kostenzijde stijgingen tegenover (vooral arbeidskosten en in mindere mate de bedrijfsleidersvergoeding en de veevoerkosten), doch deze stijgingen houden geen gelijke tred met de vooruitgang aan de opbrengstenkant. De reden hiervoor is echter gemakkelijk aan te geven. Immers, de kosten voor grond- en gebouwen zijn voor de 13 deelnemende bedrijven als vast verondersteld (de nieuwe boerderijen zijn gebouwd onder 40%-subsidieregeling). Hoewel dus voor het type-bedrijf de kosten voor grond en gebouwen in de begroting niet zijn gestegen, is bij de vaststelling van de garantieprijzen voor het jaar 1956/57 wel een verhoogd bedrag opgenomen als vergoeding voor het gebruik van grond en gebouwen.

Bij deze beschouwing is uitgegaan van de historische kosten. In het algemeen is dit een onjuist uitgangspunt, waar bij calculaties als de onderhavige dient te worden gewerkt met de kosten, berekend op basis van de vervangingswaarde. Ondanks dit bezwaar is toch gerekend met de historische kosten, omdat deze de langjarige verplichtingen hebben bepaald, die deze boeren hebben aangegaan. De benadering van de kosten op basis van de vervangingswaarde is vanwege het overheidsingrijpen daarenboven zeer moeilijk (variërende subsidies).

Geconcludeerd mag worden, dat, hoewel ook bij de huidige prijzenkostenstructuur nog niet gesproken kan worden van een sluitende rekening, het resultaat van het type-bedrijf is verbeterd.

1) Onder "bruto-pachtwaarde" voor grond en gebouwen wordt hier verstaan het bedrag, dat uit de bedrijfsexploitatie kan worden afgezonderd, wanneer van de opbrengsten worden afgetrokken de kosten voor alle produktiemiddelen, behalve de kosten voor grond en gebouwen.

HOOFDSTUK III

DE ACTUELE TOESTAND OP HET TYPE-BEDRIJF

§ 1. De wijzigingen in het bedrijfsplan

In de zomer van 1955 was de ervaring van de 13 aan het onderzoek deelnemende boeren op hun nieuwe bedrijf slechts gering. De bedrijven verkeerden bovendien nog in een toestand van opbouw (de veestapel werd geleidelijk uitgebreid, het werktuigenpark aangeschaft). Hierom leek het niet onwaarschijnlijk, dat na enige tijd de boeren op de nieuwe bedrijven andere gedachten omtrent hun bedrijfsorganisatie zouden krijgen. Om deze reden nu is in het najaar van 1957 aan dezelfde 13 boeren de vraag voorgelegd, hoe zij hun bedrijf in de toekomst dachten te voeren. Deze vraag heeft dus niet betrekking op het jaar 1958, doch op een langere reeks van jaren in de toekomst. In tabel 2 nu is neergelegd, hoe op de 13 bedrijven naar de opvatting van de boer van herfst 1957 in de toekomst het bouwplan zal zijn. Het type-bedrijf is, zoals in 1955, geformeerd door van de 13 bedrijven de oppervlakten per gewas te middelen; vervolgens werden enige weinig voorkomende gewassen uit het bouwplan verwijderd, waarna de diverse oppervlakten in veelvouden van een oppervlaktegrootte werden gefixeerd.

Tabel 2

SAMENSTELLING VAN HET BOUWPLAN

		Oppervl. cult.-grond	bouwland	Haver	Gerst	Tarwe	Erwten	Aardappelen	Suikerbieten	Voederbieten	Overige gewassen	Blijvend grasland
Gem. van 13 bedrijven in	1955	10,90	3,70	88	73	14	23	42	67	45	18	7,20
	1957	11,08	2,57	70	65	18	3	20	18	49	14	8,51
Type-bedrijf	1955	10,90	3,74	88	88	—	44	44	66	44	—	7,16
	1957	11,08	2,52	84	84	—	—	21	—	63	—	8,56

Uit tabel 2 blijkt, dat er nogal wat is veranderd in het bouwplan.

De oppervlakte bouwland werd van 3,70 ha tot 2,57 ha ingekrompen of van 34% tot 23% en dienovereenkomstig werd de oppervlakte grasland uitgebreid van 66 tot 77%. Ook binnen het bouwlandgedeelte blijken zich belangrijke verschuivingen te hebben voorgedaan. Zo is de oppervlakte erwten gedecimeerd, de oppervlakte aardappelen gehalveerd en de oppervlakte suikerbieten teruggelopen van 67 are tot 18 are. De oppervlakte granen is slechts weinig teruggelopen en de oppervlakte voederbieten zeer weinig gestegen. Vatten wij samen, dan blijkt de oppervlakte hakvruchten bijna te zijn gehalveerd. In het algemeen heeft een sterke verschuiving plaats gehad van marktbare gewassen naar voedergewassen, indien wij de granen even buiten beschouwing laten.

Nog duidelijker komt dit naar voren, als wij het type-bedrijf formeren. Tarwe, erwten, suikerbieten en overige gewassen worden uit het bouwplan gelaten, omdat
1. de oppervlakte weinig betekent en
2. resp. slechts 4, 3, 1 en 2 boeren deze gewassen voortbrengen.
Ook de oppervlakte aardappelen is niet groot, dooh 8 boeren gaven op dit gewas te zullen telen. Om deze reden zijn aardappelen wel in het bouwplan opgenomen.

Het bouwlandgedeelte van het type-bedrijf ad 2,52 ha bestaat nu uit 3 percelen van 84 are, waarvan 1 met haver, 1 met gerst en één voor 1/3 met aardappelen en voor 2/3 met voederbieten wordt beteeld.

Naast het bouwplan is voor een begroting van belang te weten de veebezetting en iets omtrent de werkmethoden. In tabel 3 zijn enige cijfers omtrent de veebezetting vermeld.

Tabel 3

DE VEEBEZETTING

	Gemid-deld	Type-bedrijf 1955	Gemid-deld	Type-bedrijf 1957
Melkkoeien	8,7	8	9,6	10
Vaarzen	3,1	4	3,6	4
Pinken	4,0	4	4,4	4
Kalveren	3,8	4	6,4	6
Mestkalveren	-	-	1,0	0
Ossen	-	0	1,6	2
Zeugen	4,2	4	5,6	6
Mestvarkens per jaar	4,1	4	4,7	4
Kippen	115	100	157	150

In het type-bedrijf is het aantal melkkoeien met 2 toegenomen, terwijl verder 2 ossen, welk gemiddeld na ± 1½ jaar worden verkocht, in het bedrijfsplan zijn opgenomen. Het aantal fokzeugen nam met 2 toe (50%) en ook het aantal kippen werd groter(eveneens een toeneming van 50%). Of deze laatste ontwikkeling moet worden toegejuicht of niet, wordt hier verder in het midden gelaten.

De werkmethoden zijn in eerste instantie aangehouden als op het type-bedrijf-1955 (1 paard, geen melkmachine). In hoofdstuk V wordt hierop teruggekomen.

§ 2. De rentabiliteit van het type-bedrijf-1957

In tabel 4 zijn de begrote opbrengsten en kosten weergegeven van het type-bedrijf-1957 in vergelijking met het type-bedrijf-1955 (op basis van prijs- en loonpeil 1957).

Tabel 4

OPBRENGSTEN EN KOSTEN TYPE-BEDRIJF 1)

	1	2	3	4
	1955	1957	1957	1957
			+	-
1. Bruto-opbrengst marktbare gewassen	4.472	1.968		2.504
2. Bruto-opbrengst rundvee-sector	11.877	15.287	3.410	
3. Bruto-opbr. varkens-houderij	3.292	4.702	1.410	
4. Bruto-opbr. pluimvee-houderij	2.788	4.182	1.394	
5. Totale bruto-opbrengst	22.429	26.139	3.710	
6. Arbeidskosten	7.752	8.364	612	
7. Vergoeding voor bedrijfs-leiding	1.156	1.190	34	
8. Veevoederkosten	6.046	8.900	2.854	
9. Kunstmestkosten	1.678	1.652		26
10. Kosten voor grond en gebouwen	2.583	2.611	28	
11. Werktuigkosten en trekkrachtkosten	1.485	1.135		350
12. Overige kosten	2.421	2.729	308	
13. Totale kosten	23.121	26.581	3.460	
14. Netto-winst	- 692	-442	250	
15. Netto-overschot (15 + 7)	464	748	284	
16. Arbeidsinkomen	8.216	9.112	896	
17. Bruto-pachtwaarde voor grond en gebouwen (10 + 15)	1.891	2.169	278	
18. Idem per ha cultuurgrond	173	196	23	

1) In de eerste kolom is de cijferopstelling gegeven van het type-bedrijf, geformeerd in 1955, doch geplaatst op prijspeil 1957, terwijl in de tweede kolom de cijferopstelling van het type-bedrijf -1957 is opgenomen.

De wijzigingen in het bedrijfsplan blijken duidelijk uit deze cijfers: de bruto-opbrengst van de marktbare gewassen is aanzienlijk lager, dooh die uit de rundveesector aanzienlijk hoger. Ook de varkens- en pluimvee-opbrengsten zijn hoger. Tegenover deze opbrengstenstijging staat een kostenstijging (vooral veevoerkosten en in mindere mate arbeidskosten en overige kosten). Deze kostenstijging was echter minder sterk dan de opbrengstenstijging; het verlies is derhalve met f. 250,- verminderd. (Voor uitvoerige toelichting op de aparte posten zie bijlage II.)

HOOFDSTUK III

BEGROTING VAN KOSTEN EN OPBRENGSTEN BIJ INZAAIEN VAN HET RESTERENDE BOUWLAND

In hoofdstuk III is duidelijk gebleken, dat het bouwland op de nieuwe bedrijven in het Land van Maas en Waal de neiging vertoont in oppervlakte te verminderen. Aangezien deze neiging in enkele jaren belangrijke afmetingen heeft aangenomen, is het van belang, dat de vraag wordt opgeworpen en zo mogelijk beantwoord, wat er in het bedrijfs(resultaat) verandert, indien de resterende oppervlakte bouwland ook wordt ingezaaid. Nu stuiten wij hier op de moeilijkheid, dat, wanneer een gemengd bedrijf geheel in de richting gaat van een weidebedrijf, zekere technische relaties anders komen te liggen onder de invloed van de plaats hebbende specialisatie.

Een begroting is opgezet voor een oppervlakte grasland van 11,08 ha met bijbehorende rundveestapel en de varkens- en kippenstapel als in het type-bedrijf-1957. Daarna is nagegaan wat de gevolgen zijn, indien daarvoor in aanmerking komende normen, gehanteerd bij de begroting, worden gewijzigd.

In tabel 5 is naast de cijfers van het type-bedrijf-1957 een cijferopstelling geplaatst van het graslandbedrijf (I: oude normen, II: aangepaste normen).

Tabel 5

OPBRENGSTEN EN KOSTEN

	Type-bedrijf 1957	Graslandbedrijf I	Graslandbedrijf II
1. Bruto-opbrengst marktbare gewassen	1.968	-	
2. Bruto-opbrengst rundveesector	15.287	18.730	19.197
3. Bruto-opbrengst varkenshouderij	4.702	4.702	4.702
4. Bruto-opbrengst pluimveehouderij	4.182	4.182	4.182
5. Totale bruto-opbrengst	26.139	27.614	28.081
6. Arbeidskosten	8.364	8.160	7.586
7. Vergoeding voor bedrijfsleiding	1.190	1.125	1.125
8. Veevoederkosten	8.900	10.885	11.048
9. Kunstmestkosten	1.652	1.496	1.496
10. Kosten voor grond en gebouwen	2.611	2.800	2.800
11. Werktuigkosten en trekkrachtkosten	1.135	1.035	1.035
12. Overige kosten	2.729	3.094	3.094
13. Totale kosten	26.581	28.695	28.184
14. Nettowinst	- 442	- 981	- 103

Uit deze cijferopstelling blijkt, dat het graslandbedrijf (I) een lager resultaat oplevert dan het gemengde bedrijf (met in hoofdzaak voederwinning op het bouwland). Met specialisatie is echter geen rekening gehouden. Doen wij dit wel (II), dan blijkt, dat het graslandbedrijf een beter resultaat oplevert dan het gemengde bedrijf en dat het bijna een sluitende begroting oplevert.

Voor uitvoerige toelichting zij verwezen naar bijlage III.

HOOFDSTUK IV

WAT GEBEURT ER BIJ AANSCHAFFING VAN EEN MELKMACHINE?

Het type-bedrijf-1957 is opgezet zonder melkmachine. Nu bestaat bij vele boeren op de onderhavige bedrijven de neiging zich te bezinnen over de aanschaffing van een melkmachine. Daarom is het van betekenis, dat wij ons afvragen, wat er verandert in het bedrijf als zo'n apparaat wordt aangeschaft.

Bij dit vraagstuk moet worden vastgesteld, hoeveel de machine de boer per jaar kost. En vervolgens moeten deze kosten worden geplaatst tegenover de te behalen voordelen op het stuk van arbeidsbesparing.

§ 1. De kosten van een melkmachine

Het berekenen van de kosten van een melkmachine lijkt eenvoudiger dan het in wezen is, hoewel geen verschil van inzicht bestaat over de wijze van calculeren.

Door de gunstige verkaveling zijn vele boeren in staat het gehele jaar met behulp van een elektromotor te melken. Sommige anderen echter zullen's zomers genoodzaakt zijn (tijdelijk) gebruik te maken van een benzinemotor.

Bij de berekening van de kosten van een melkmachine voor maximaal 15 koeien (1 apparaat met weideinstallatie) menen wij te moeten uitgaan van een afschrijving in 10 jaar.
Dr. De Widt [1] gaat uit van een afschrijving in 20 jaar, evenals Heida c.s. 2). Door het L.E.I. wordt echter gewerkt met een afschrijvingstermijn van 10 jaar, evenals door de R.L.V.D. in Leeuwarden 3).

Indien wij nu in 10 jaar de investering van ± f. 2000,- afschrijven betekent dit per jaar een bedrag aan afschrijving van f. 200,-.

Aan rente moet in rekening worden gebracht 5% van f. 1100,- = f. 55,-, aan onderhoud (vernieuwing rubberonderdelen (f. 50,-), reinigingsmiddelen (f. 25,-), reparaties en diversen (f. 20,-) en service-abonnement (f. 25,-) een bedrag van f. 120,-. De energiekosten zijn sterk verschillend en afhankelijk van de vraag of met alleen elektra of ook met een benzinemotor

1) "De rentabiliteit van het machinaal melken" in "Machinaal melken", publikatie No. 40 van het I.L.R., 1957 blz. 121.

318 2) H.Heida c.s.: "Machinaal melken", blz. 105

3) "Rentabiliteit melkmachine op weidebedrijf", "Fries Landbouwblad" 12-4-'57

gewerkt moet worden. Wordt alleen met elektriciteit gewerkt, dan zullen de jaarkosten circa f. 50,- belopen, wordt zomers een benzinemotor gebruikt, dan zijn de kosten veel hoger (over deze laatste kosten lopen de meningen nogal uiteen, doch een aanvaardbaar bedrag lijkt f. 200,- bij uitsluitend gebruik van een benzinemotor en f. 120,- bij gebruik van de benzinemotor in de zomerperiode). Wanneer nu hier aan globale energiekosten met f. 125,- gerekend wordt, is hierin betrokken de gedachte, dat in de regel met een elektromotor zal worden gewerkt, doch dat er gevallen zullen voorkomen, waarbij wel in de zomer met een benzinemotor gewerkt zal worden. De totale kosten belopen nu f. 500,-.

§ 2. Wat staat tegenover de kosten van de melkmachine?

In het algemeen is men het er wel over eens, dat door het gebruik van een melkmachine een tijdwinst van ± 40 uur per koe per jaar kan worden bereikt. Bij een waarde van een arbeidsuur van f. 1,62 zou per koe een besparing van f. 64,80 kunnen worden bereikt. Het aantal koeien, waarbij aanschaffing van een melkmachine zou kunnen worden overwogen, zou dan 8 bedragen 1). Dit is volkomen juist; echter het probleem waarvoor wij staan is, of de waarde van ieder arbeidsuur op f. 1,62 mag worden gesteld. Dit is natuurlijk niet het geval; de waarde is immers afhankelijk van de alternatieve opbrengst. Het probleem is wel te benaderen voor het type-bedrijf, waar niet met vreemde arbeidskrachten wordt gewerkt; hier wordt gemolken door de boer. Hij kan de vrijkomende tijd gebruiken voor andere werkzaamheden (hetgeen vooral in de zomer zal voorkomen) of voor bezigheden, liggende buiten het bedrijf (wij denken b.v. aan een verkorting van de arbeidstijd, die in bepaalde gevallen zeker verantwoord is te achten).

Gaan wij uit van de gedachte, dat de boer de vrijkomende tijd niet elders in het bedrijf produktief maakt, dan heeft dit

1) Op datzelfde aantal kwam W. Vertriest in "Landbouwtijdschrift", Brussel, 1956.

zekere gevolgen voor de begroting.

Bij het type-bedrijf-1957 zal de loonpost verlaagd kunnen worden met f. 648,- en de post werktuigkosten verhoogd met f. 500,-; de netto-winst stijgt dus met f. 148,-,doch het arbeidsinkomen wordt f. 500,- kleiner.

Bij het"graslandbedrijf I" zal de loonpost f. 778,- lager uitvallen; de netto-winst zal f. 278,- stijgen, doch het arbeidsinkomen f. 500,- dalen.

Wordt de vrijkomende tijd ten dele wel produktief gemaakt, b.v. de helft van de tijd met een gemiddelde alternatieve opbrengstwaarde van f. 1,- per uur, dan dalen bij het type-bedrijf-1957 de arbeidskosten met f. 324,- en stijgt de opbrengst met f. 200,-. De netto-winst stijgt met f. 324,- + f. 200,- - f. 500,- = f. 24,- en het arbeidsinkomen daalt met f. 500,- - f. 200,- = f. 300,-. Bedraagt de gemiddelde alternatieve opbrengstwaarde f. 2,- per uur, dan stijgt de netto-winst met f. 324,- + f. 400,- - f. 500,- = f. 224,-. Het arbeidsinkomen daalt nu met f. 500,- - f. 400,- = f. 100,-.

Gaan wij ditzelfde na voor het "graslandbedrijf II",dan blijkt, dat bij een gem. alternatieve opbrengstwaarde van f. 1,- per uur voor de helft van de vrijkomende tijd de netto-winst stijgt met f. 389,- + f. 240,- - f. 500,- = f. 129,- en dat het arbeidsinkomen daalt met f. 260,-. Bij een alternatieve opbrengstwaarde van f. 2,- per uur stijgt de netto-winst met f. 329,- + f. 480,- - f. 500,- = f. 309,- en daalt het arbeidsinkomen met f. 500,- - f. 480,- = f. 20,-.

Uit het een en ander blijkt, dat het voor deze groep bedrijven zeker van belang kan zijn, dat men zich afvraagt of een melkmachine moet worden aangeschaft. In het algemeen zal het bedrijfsresultaat niet dalen, voor zover gemeten in netto-winst of netto-overschot, omdat immers het melken door de boer wordt uitgevoerd. Anders is het gesteld met het arbeidsinkomen. Dit zal, juist omdat moeilijk kan worden verwacht dat de vrijgekomen tijd geheel tot waarde kan worden gemaakt, lager uitvallen dan zonder het gebruik van een melkmachine. Of men dit offer wil en kan aanvaarden (voor het type-bedrijf-1957 varieert het in ons voorbeeld van f. 100,- tot f. 500,- en voor het graslandbedrijf van f. 20,- tot f. 500,-) zal afhangen van de instelling van de boer.

SLOTBESCHOUWING

Uit de vergelijking van het begrotingsresultaat, dat voor het type-bedrijf-1955 in 1955 en 1957 werd gevonden, blijkt, dat de rentabiliteit is gestegen. Kwam de boer in 1955 f. 1.285,- (netto-verlies)te kort aan de beloning, door de overheid gehanteerd bij de garantieprijsbepaling, in 1957 was dit tekort bij dezelfde bedrijfsorganisatie f. 692,-). Overigen is de bedrijfsorganisatie niet dezelfde gebleven. Het meest typerend was de inkrimping van het bouwlandareaal van 34% van de oppervlakte cultuurgrond tot 23%, waarbij vooral de gewassen,direct voor de verkoop bestemd, het moesten ontgelden. De voedergewassen (granen en voederbieten) konden zich goed handhaven. Het als hierboven berekende tekort daalde als gevolg van deze wijziging in de produktierichting verder van f. 692,- tot f. 442,-.

De geconstateerde produktieverschuiving is hierna nog verder doorgetrokken, door een begroting op te stellen voor een zuiver weidebedrijf. Bij hanteren van dezelfde normen als voor het gemengde bedrijf nam het tekort weer toe van f. 442,- tot f. 983,-. Werd echter bij de normstelling rekening gehouden met de plaats grijpende specialisatie, dan daalde het tekort verder van f. 442,- tot f. 103,-.

Het is o.i. niet aan twijfel onderhevig, dat deze verschuiving in de produktierichting gunstig is en dat deze zich zal doorzetten, indien niet de voor een gemengde bedrijfsvorm opgezette bedrijfsgebouwen totale omschakeling tot weidebedrijven onmogelijk zullen maken.

Er blijft echter een aantal vraagpunten.

De eerste vraag, nl. hoe moet het met het bouwland, is ten dele reeds door de desbetreffende boeren beantwoord, nl. met inkrimping. Lag in 1955 de bruto-opbrengst van de marktbare gewassen op de bedrijven in het Land van Maas en Waal op 87% van die op de bedrijven in de Tielerwaard 1) (waar in het algemeen het bouwland op stroomgrond ligt), in het natte jaar 1956 was de verhouding veel ongunstiger, nl. 76%. Waren de absolute cijfers in 1955 voor het Land van Maas en Waal en Tielerwaard resp. f. 1480,- en f. 1707 per ha, in 1956 was dit resp. f. 1193,- en f. 1558,-. De daling bedroeg in de

1) Zie het jaarverslag van de Stichting tot ontwikkeling van Komgrondengebieden 1956, blz. 57.

Tielerwaard 8,7%, in het Land van Maas en Waal echter 19,4% en dat op het lagere niveau.

Uit deze cijfers blijkt wel, dat de komkleigrond als bouwland veel meer risicogevoelig is dan de stroomgrond, waarbij wij nog geheel afzien van de moeilijker bewerking. Dat de boeren in dit gebied overgaan tot inkrimping van hun bouwlandareaal is dus wèl begrijpelijk.

Een tweede vraag, die overblijft na inzaai van het bouwland, is, of de veebezetting van het grasland niet te zwaar is. Was deze op het type-bedrijf-1955 1,64 omgerekende dieren per ha grasland en voedergewassen, op het type-bedrijf-1957 1,71 omgerekende dieren per ha, op het synthetische graslandbedrijf is met een veebezetting van 1,72 bij de huidige veebezetting aangesloten.

Nu zijn er overwegingen, die uitmonden in de stelling, dat de veebezetting op komkleigrasland niet te hoog moeten worden opgevoerd.

Elders 1) is uiteengezet, waarom bij de opbouw van een graslandbedrijf op komklei aanvankelijk met 1,5 omgerekend dier per ha grasland wordt gerekend. Ook is daar aangegeven, waarom een bedrijfsvorm, die het mogelijk maakt de veebezetting tijdelijk nog te verlagen, de voorkeur verdient boven een bedrijf, dat deze mogelijkheid niet biedt.

Hierbij komt, dat het arbeidseffect - gemeten in standaarduren per volwaardige arbeidskracht, bij een aantal van 15 melkkoeien (waarbij machinaal wordt gemolken) - gunstiger zal liggen dan op een bedrijf met minder melkkoeien dan dit aantal.

Daarom menen wij, dat een groter graslandbedrijf dan 11,08 ha cultuurgrond (14,9 ha kadastraal) uiteindelijk betere resultaten zal kunnen behalen. Dit neemt niet weg, dat enerzijds als gevolg van de gunstiger geworden produktenprijzen en anderzijds als gevolg van de verschuiving in het bouwplan de situatie op het type-bedrijf-komgronden (Maas en Waal) sinds 1955 aanmerkelijk is verbeterd.

1) Rapport No. 297 van het L.E.I.: "Begroting van een graslandbedrijf op komklei van beperkte omvang".

Bijlage I

OPBRENGSTEN EN KOSTEN VAN HET TYPE-BEDRIJF-1955

1. De opbrengst van de marktbare gewassen is gestegen met f. 153,-. Dit is het resultaat van opbrengst- en prijswijzigingen. De norm van 2800 kg erwtenopbrengst per ha is verlaagd tot 2500 kg per ha, wat resulteert in een achteruitgang van de opbrengst van f. 59,-. De suikerbietenopbrengst werd met 1000 kg tot 46 ton per ha verhoogd, de prijs van 4,5 tot 5,1 ct. per kg, wat neerkomt op een stijging van de opbrengst van f. 211,-. De aardappelopbrengst werd van 21 ton per ha verlaagd tot 18 ton, wat neerkomt op een opbrengstdaling van f. 105,-. De prijzen voor haver en gerst werden daarentegen verhoogd van resp. 22 en 24 ct./kg tot resp. 23½ en 25½ct./kg, wat een stijging van de opbrengst van resp. f. 53,- en f. 53,- tot gevolg had.

2. De rundveesector vertoonde een sterke stijging van de bruto-opbrengst. Enerzijds steeg de melkprijs van 21 ct. per kg tot 27,2 ct. per kg, wat een gunstig effect had op de melkgeldopbrengst van f. 1997,-, anderzijds steeg ook de omzet- en aanwaspost met f. 200,- als gevolg van verhoogde veeprijzen. De totale toeneming van de opbrengst uit het rundvee was zo f. 2197,-.

3 en 4. De opbrengst uit de varkens- en kippenhouderij is gelijk gelaten, hoewel in de periode van 1955-1957 wel duidelijk het speculatieve element in deze produktierichting is gebleken. Het is evenwel uitermate moeilijk, hier een enigszins gefundeerde prognose te geven.

5. De totale bruto-opbrengst is toegenomen met f. 2350,-.

6. Het jaarloon volgens C.A.O. is gestegen van f. 4300,- tot f. 5100,-.

Bij een totaal aantal volwaardige arbeidskrachten van 1,52 wordt de loonsom (incl. boer en gezinsleden) f. 7.752,- of f. 1.216,- hoger.

7. Ook de vergoeding voor bedrijfsleiding is verhoogd. De verhoging van de normen [1] resulteerde in een stijging van deze kostenpost van f. 192,-.

1) Zie hiervoor rapport No. 250 van het L.E.I., blz. 66.

8. De veevoederkosten zijn met in totaal f. 190,- gestegen. Dit is in hoofdzaak een gevolg van hogere kalveropfokkosten (f. 152,-).

9. De kunstmestkosten zijn slechts weinig hoger geworden (f. 29,-).

10. De kosten voor grond en gebouwen zijn ongewijzigd. Dit is te verklaren, doordat de deelnemende boeren indertijd zich hebben vastgelegd (onder vigeur van de 40%-subsidieregeling). Zij behoeven nu dus meer noch minder te betalen.

11. De werktuigen- en trekkrachtkosten zijn f. 54,- hoger begroot; enerzijds door stijging van de paardekosten, anderzijds doordat met een lichte stijging van de tarieven van loonwerkers rekening is gehouden.

12. Ook de post overige kosten is een weinig hoger begroot. De stijging is hoofdzakelijk een gevolg van de gestegen rente van het geïnvesteerde kapitaal.

13. De totale kosten zijn nu f. 1757,- hoger begroot dan in 1955.

14. De netto-winst is toegenomen met f. 593,-,het netto-overschot met f. 785,-.

15 t/m 18. Het netto-overschot is gestegen met f. 785,- (f. 593,- + f. 192,-), het arbeidsinkomen met f. 2001,- (f. 593,- + f. 192,- + f. 1216,-). Als gevolg hiervan is de bruto-pachtwaarde met f. 593,- toegenomen, hetgeen resulteert in een stijging van de bruto-pachtwaarde per ha van f. 54,-.

Bijlage II

OPBRENGSTEN EN KOSTEN VAN HET TYPE-BEDRIJF-1957
T.O.V. DAT VAN 1955 (PRIJSPEIL 1957)

1. Een grote daling geeft uiteraard de opbrengst van de marktbare gewassen te zien (f. 2504,-). Dit is een gevolg van het uitvallen van suikerbieten en erwten (f. 2043,-) en het verkleinen van de aardappelopbrengst (f. 353,-). Het saldo opbrengst minus directe kosten per ha marktbare gewassen is ook gedaald (van f. 997,- tot f. 771,-), wat dezelfde oorzaak heeft.

2. Als gevolg van de uitbreiding van de veestapel is de melkopbrengst gestegen met f. 2.175,- en de omzet en aanwas met f. 1235,-. De totale opbrengst van de rundveesector is nu f. 3410,- gestegen.

3 en 4. Als gevolg van de uitbreiding van de varkens- en pluimveestapel is de opbrengst uit deze sectoren met f. 1410,- en f. 1394,- gestegen.

5. De totale bruto-opbrengst is nu f. 3710,- hoger.

6. De daling van de arbeidsbehoefte in de bouwlandsector wordt gecompenseerd door de stijging in de rundveesector. De uitbreiding van de varkens- en kippenstapel veroorzaakt nu de stijging in de arbeidskosten ad f. 612,-.

7. De vergoeding voor bedrijfsleiding wordt nauwelijks beïnvloed door de wijziging in de bedrijfsopbouw.

8. Uiteraard zijn de veevoerkosten aanzienlijk hoger dan bij het plan-1955 (f. 2854,-). Dit valt voor f. 1004,- terug te voeren op de varkenshouderij en voor f. 1064,- op de pluimveehouderij. De veevoerkosten voor het rundvee zijn f. 786,- hoger.

9. De kunstmestkosten zijn een weinig gedaald (f. 26,-) onder invloed van de wijziging in het bedrijfsplan.

10. De kosten voor grond en gebouwen daarentegen zijn iets gestegen als gevolg van de iets grotere oppervlakte (20 are à f. 140/ha = f. 28,-). Aangenomen is, dat de gebouwen de uitbreiding van de veestapel kunnen opvangen.

11. Door de wijzigingen in het bouwplan kan de post werktuigen en trekkracht lager worden begroot. Het totaal van beide posten is teruggebracht van f. 1485,- tot f. 1135,-.

12. De overige kosten zijn gestegen met f. 308,-. Deze post resulteert uit een stijging van de algemene kosten rundvee, varkens en kippen, hogere kosten voor stro-aankoop en lagere kosten voor zaaizaad en pootgoed en dorsen.

13. De totale kosten zijn gestegen met f. 3460,-.

14 t/m 18. De netto-winst en het netto-overschot zijn gestegen met resp. f. 250,- en f. 284,-, terwijl het arbeidsinkomen f. 896,- hoger is begroot. Hieruit resulteert een stijging van de bruto-pachtwaarde van f. 278,- of f. 23,- per ha.

Bijlage III

OPBRENGSTEN EN KOSTEN VAN HET ONTWORPEN GRASLANDBEDRIJF
T.O.V. HET TYPE-BEDRIJF-1957

Het type-bedrijf-grasland omvat 11,08 ha blijvend grasland met 12 melkkoeien, 5 pinken, 8 kalveren en 3 ossen. Dit komt neer op een veedichtheid van 1,72 omgerekende dieren per ha. Er wordt 74% gemaaid. Bij het type-bedrijf-1957 bedroegen deze cijfers resp. 1,83 en 78%. De varkens- en kippenstapel zijn voor beide plannen gelijk.

I. In eerste aanleg wordt nu gewerkt met dezelfde normen als voor het gemengde bedrijfstype.

1. De bruto-opbrengst van de marktbare gewassen is bij type-bedrijf-grasland (t.g. I) uiteraard nihil.

2. Tegenover deze daling van f. 1968,- staat een stijging van de rundvee-opbrengst van f. 3443,-.

3 en 4. De varkens- en pluimveehouderij zijn ongewijzigd overgenomen uit type-bedrijf-1957 (t-'57).

5. De totale bruto-opbrengst is nu f. 1475,- hoger.

6. De arbeidskosten zijn iets lager geworden, doordat de uitbreiding van de arbeidsbehoefte bij de rundveesector niet opweegt tegen de daling van de arbeidsbehoefte bij de marktbare gewassen (f. 204,-).

7. Ook de vergoeding voor bedrijfsleiding is iets lager (f. 65,-).

8. De veevoerkosten zijn uiteraard sterk gestegen (f. 1985,-). Dit wordt veroorzaakt door de aankoop van voederbieten (60 ton voor f. 1320,-) en het houden van meer rundvee.

9. De kunstmestkosten zijn f. 156,- lager, hetgeen wordt veroorzaakt door de minder hoge veebezetting.

10. De gebouwen zijn er in het algemeen niet op berekend uitbreiding van 8 tot 12 melkkoeien toe te laten. Daarom zijn de kosten voor grond en gebouwen met f. 189,- verhoogd om noodzakelijke wijzigingen mogelijk te maken.

11. De werktuigkosten kunnen onigszins lager worden begroot. Hiervoor is een verlaging met f. 100,- redelijk te achten.

De trekkrachtkosten behoeven geen herziening, daar op t.g. I evenals op t-'57 met één paard zal moeten worden gewerkt.

12. De post overige kosten is f. 365,- hoger gesteld, wegens hogere kosten van stro-aankoop (f. 445,-), hogere algemene kosten rundvee (f. 301,-) en lagere kosten voor zaaizaad en pootgoed (f. 404,-).

13. De totale kosten zijn nu f. 2.014,- hoger bij een opbrengststijging van f. 1.475,-.

14. Derhalve is de winst op t.g.I gedaald t.o.v. t-'57 met f. 539,-

II. Bovenstaande cijfers zijn gevonden door de normen, opgesteld voor gemengde komkleibedrijven, toe te passen op het graslandbedrijf. Het lijkt echter verantwoord een alternatieve berekening te geven, waarbij wordt uitgegaan van normen, die meer speciaal betrekking hebben op graslandbedrijven. De wijzigingen in tabel 5 (II t.o.v.)I) worden nu hieronder toegelicht.

2. Voor een weidebedrijf, waarbij de boer zijn aandacht geheel kan richten op de rundveehouderij, lijkt het geheel verantwoord, de gemiddelde melkvetproduktie te stellen op 145 kg in plaats van 140 kg. Dit betekent een opbrengststijging uit de melk van f. 467,-.

5. Ook de totale bruto-opbrengst stijgt met f. 467,-

6. De arbeidskostenberekening is gebaseerd op de veronderstelling, dat de boer in een normale arbeidstijd (3200 uren) een arbeidsbehoefte van 4000 standaarduren kan "dekken". Op grond van studie van groepen weidebedrijven in Friesland menen wij, dat in feite kan worden uitgegaan van een arbeidseffect van 4300 standaarduren.
Op deze wijze zal de arbeidspost f. 574,- lager kunnen worden.

8. De veevoerkosten moeten enigszins hoger worden gesteld als gevolg van de grotere melkvetproduktie. Gerekend wordt met ½ kg krachtvoer (20% v.r.e.) per dag meer per koe. Dit komt neer op f. 163,-.

13. De totale kosten kunnen nu f. 411,- lager worden gesteld.

14. Als gevolg van de opbrengststijging en de kostendaling is de netto-winst ten opzichte van t.g. I f. 878,- groter. Ook ten opzichte van t-'57 is de netto-winst f. 339,- gestegen.